ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԿՕՍ

ԹԻՒ 948 • 4 ՅՈՒԼԻՍ 2014

Դուն ճանճին մասալը գիտե՞ս

Երկար ատենէ ի վեր անելի մատնուած նիւթերէն մէկն էր փոքրամասնութեանց հաստատութիւններու ընտրութիւնը դասաւորող նոր կանոնագրի նախագիծի մը պատրաստութիւնը: Հազիւ վերջերս կարելի եղաւ այդ ուղղութեամբ ներհամայնքային համաձայնութիւն մը գոյացնել եւ այդ հիման վրայ դիմում կատարել պատկան իշխանութեանց: Այժմ կը սպասուի որ, նիւթը չուտով հասնի իր աւարտին: Պաքըրգիւղի թաղային խորհուրդի անդամներէն Արման Աթընըզ կը յայտնէ, թէ առաջարկուած նոր կանոնագրութեան մէջ երկրորդական բաժին ունեցող դպրոցներու վարչութիւնները պիտի համարուին ազգային հաստատութիւն եւ անոնց համար քուէարկէ բովանդակ պոլսահայութիւնը: Իսկ մնացած հիմնարկներու համար չափանիշ կ՚ընտրուին Իսթանպուլի ընտրական տարածքաշրջանները: Այս դրութիւնով Պէյօղլուի Ս. Երրորդութեան եւ Սամաթիոյ Ս. Գէորգի վարչութիւնները կ՚ընտրուին ազգային չափանիշով: Իսկ մնացեալ հաստատութիւններու համար կ՚որդեգրուի Իսթանպուլի ընտրամասերու բաժանումը, ըստ որու Ա., Բ., Գ. հատուածներով կը բաժնուին նաեւ քաղաքի ընտրատարածքները:

Թուրք Պատմութեան Կաճառին՝ նոր շրջան

Թուրք Պատմութեան Կաճառի նախագահ Մէթին Հիւլակիի հրաժարումէն եւ ապա հաստատութեան մէջ հայկական բաժնի ակադեմականներու ալ հրաժարելու հաւանականութեան յայտնութենէն ետք ուշադրութիւնները ուղղուեցան դէպի կաճառ: Այս պաշտօնին 2012-ին նշանակուած Փրոֆ. Հիւլակիի մամուլին տուած յայտարարութեան մէջ իր հրաժարումը բացատրեց վերին մարմին հանդիսացող «Աթաթիւրք Մշակոյթի, Լեզուի եւ Պատմութեան Բարձրագոյն Խորհուրդ»ի հետ մատնուած տարակարծութիւնով:

Այս հրաժարումին ներքին ծալքերը յստակացնելու միտումով աշխատող «Ակօս» խիստ ուշագրաւ տեղեկութիւններու հասաւ: Այս տեղեկութիւններով կարելի է ըսել, թէ տարակարծութիւնը կը ծագի կառավարութեան ցեղասպանութեան հարիւրամեակի շեմին որդեգրած նոր մերձեցումներէն: Թուրք Պատմութեան Կաճառէ ներս կ՚ակնկալուի նոր վերակազմութեան ծրագիր մը:

Մէթին Հիւլակի

Ըստ տեղեկութեանց, Պատմութեան Կաճառի նախագահի եւ վերին մարմինը գլխաւորող Փրոֆ. Տէրյա Էօրսի միջեւ տարակարծութիւնը ունի քանի մը տարուան անցեալ: Դէպքը որքան ալ ներկայացուի երկու վարիչներու տարակարծութիւնով, իրականութեան մէջ խնդիրը ծագած է կառավարութեան հայկական հարցի շուրջ նոր մերձեցում մը որոնելու ջանքերէն: Վարչապետ Էրտողանի վերջին ցաւակցական պատգամը այս նոր որոնումին ամենացայտուն օրինակն է: Վարչապետը դժկամացած է պահպանողական համարած ներկայ կազմի հետ աշխատելու եւ այդ իսկ պատճառաւ ալ չէ երկարած անոնց աշխատանքի պայմանաժամը: Հիւլակիւ ընկալած է պատգամը եւ հրաժարած: Փակ դռներու ետին խօսուածներու համաձայն կառավարութիւնը մտադիր է որոշուած պաշտօնական ռազմավարութեան յարմարող եւ միջազգային ակադեմական շրջանակներու մէջ վարկ ունեցող գիտնական մը նշանակելու: Սոյն ակադեմականը պէտք է յաջողի ցարդ շարունակուող ուրացման ռազմավարութեան դէմ ելլելու: Այսպէսով կարելի է ենթադրել թէ Թուրք Պատմութեան Կաճառէ ներս նոր շրջան մը կը սկսի:

Բարեփոխման հեռանկարով

Կ՚ակնկալուէր թէ կրթական տարեշրջանի աւարտումով պիտի թեթեւնան դպրոցներու հոգերն ալ: Սակայն այս ակնկալումը սխալ դուրս եկաւ քաղաքի Ասիական ափէն, Մօտայի բարձունքէն պայթող փոթորիկի բերմամբ: Արդարեւ ցնցիչ պաշտօնի փոխանակում մը տեղի ունեցաւ Արամեան Ունճեան վարժարանէ ներս: Տնօրէնուհի Լեռնա Գարագիւթիւք եւ վեց ուսուցիչներ պաշտօնազրկուեցան դպրոցի հիմնադիրի փոխանորդ Սարվէն Սէրթշիմշէքի եւ թաղական խորհուրդի կարգ մը անդամներու որոշումով: Հիմնադիրը այս փոփոխութիւնը բացատրեց տնօրէնուհիին եւ ուսուցիչներուն անբաւարարութիւնով:

Լեռնա Գարագիւթիւք

Հիմնադիրի փոխանորդ Սարվէն Սէրթշիմշէք նաեւ պատճառաբանեց դպրոցէ ներս կիրարկելի կարգ մը նորութիւնները, որոնց համար անհրաժեշտ գտած էին այս պաշտօնափոխութիւնը:

Տնօրէնուհի Լեռնա Գարաքիւթիւք ցասում յայտնեց այս անակնկալ զարգացումին դէմ, բայց նոյն իր բացատրութիւններէն յայտնի դարձաւ թէ անակնկալը միայն իր պաշտօնանկութիւնն էր: «Թաղականութիւնը Ապրիլ ամսուն դիմած ու ինձմէ պահանջած էր որ տեղեկագիր մը պատրաստեմ անբաւարար համարուող ուսուցիչներու մասին»: Ան ծնողներու հետ ալ տեսակցելով պատրաստած է սոյն տեղեկագիրը, բայց այդ պահուն երբեք չէ մտաբերած որ իր անունն ալ կրնայ աւելցուիլ այդ ցանկին:

Նիւթը բազմակողմանի քննարկելու միտումով դիմեցինք նաեւ վարժարանի աշակերտներու ծնողներուն: Անոնց միջեւ նման զարգացում սպասողներ, այս որոշումէն գոհ մնացողներ ալ կային, բոլորովին յանկարծակիի մատնուելով շուարածներ ալ: Սակայն ընդհանուր դժգոհութիւնը կը վերաբերէր ուսման մակարդակին: Պարտինք նշել որ, ներկայ դրութեան մէջ մեծ զանազանութիւն կը ներկայացնէ ծնողներուն հայ դպրոցներէ ակնկալութիւնը: Նաեւ պարտինք յիշել թէ Պոլսոյ հայ դպրոցները մեր նախնիներու թողած ժառանգն է եւ մենք այժմու սերունդներ, որքան ալ ժամանակի հրամայականներուն պատշաճեցնենք անոնց մատուցած ուսումն ու կրթութիւնը, իրաւունք չունինք անոնց հիմնական գաղափարախօսութիւնները ընդմիշտ վերատեսութեան ենթարկելու: Վերջապէս տիեզերական հասկացողութեան մը հայերէն եւ հայեցի տարբերակին կիրարկումն է մեզմէ պահանջուածը:

Յուսանք թէ այս պաշտօնազրկումով գոյացած ալեկոծումը յանգի եւ նախատեսուած փոփոխութիւնները գոհացում պատճառեն ամբողջ համակարգին: Իրականութեան մէջ մեր կրթական համակարգը կը կարօտի ամբողջական բարեփոխումներու, որպէսզի հայ դպրոցը լիովին արդարացնէ իր առաքելութիւնը:

Պատանիներ՝ կը տուժեն խտրականութենէ

Թուրքիոյ մէջ օրըստօրէ կը զարգանայ խտրականութեան դէմ մղուած պայքարը: Այդ պայքարի հետեւանքով խտրականութեան եւ ատելութեան վերաբերեալ օրինական բարեփոխութիւններ ալ կատարուեցան: Այսուհանդերձ հարցը դեռ կը պահէ իր մտահոգիչ յատկութիւնը: Վերջերս մանուկներու իրաւունքներու շրջագծով աշխատող «Օրակարգը Մանուկն Է» միութիւնն ու երիտասարդներու հոգերով զբաղուող «Երիտասարդ Կեանք» հիմնարկը երկրորդական դպրոցներու մօտ երկուհազար աշակերտներու հետ տարին ծաւալուն աշխատանք մը, ուրկէ յայտնի դարձաւ թէ, աշակերտներու 57,4 տոկոսը իրենց տարեցներու բռնութեան կ՚ենթարկուին: Իսկ անոնցմէ 5 տոկոսն ալ այդ բռնութեան կ՚արժանանան իրենց ազգային ծագումին կամ կրօնին բերմամբ: Միութեան տեղեկագիրը կը զգուշացնէ ըսելով որ, Թուրքիան կը ոտնակոխէ իր իսկ ստորագրած ՄԱԿ-ի մանկանց իրաւունքներու համաձայնութիւնը:

Հայ մանկանց եւ պատանիներու համար երեւոյթն ալ աւելի ցնցիչ է: Կեդրոնական վարժարանի հոգեբանութեան ուղեցոյց Ռէժինա Փանոս կ՚ըսէ, թէ երիտասարդները խտրականութեան կ՚ենթարկուին հասարակական վայրերու մէջ: Այս երեւոյթը յաճախ կը նկատուի պատմութեան դասերու ընթացքին, երբ նիւթը կ՚երթայ Ա. Աշխարհամարտին եւ յատկապէս 1915-ի դէպքերուն աշակերտները ուսուցիչներուն այլամերժ, վանողական եւ խտրական վարմունքին կ՚ենթարկուին: Անոնք կը դժուարանան այլազգիներու հետ յարաբերուելու եւ ընկերութիւն կազմելու գործընթացին մէջ: Փանոս սապէս կը շարունակէ.- «Ցեղասպանութեան ենթարկուած եւ այդ կորուստին սուգն անգամ պահելը արգիլուած ժողովուրդի մը զաւակներուն մօտ գերակշիռ է ընկճուածութեան զգացումը: Անոնք նման դժուարութիւններ կ՚ապրին նաեւ ասպարէզի ընտրութեան ընթացքին: Կը խուսափին նախընտրելէ իրաւաբանութեան ճիւղը, համոզուած ըլլալով, որ այդ ճիւղը ընտրելով խտրականութեան պիտի ենթարկուին իրենց ազգային ծագումին կամ կրօնական տարբերութեան պատճառաւ»:

Աշխարհի խաղաղութեան համար

Պոլսահայ եկեղեցական տօմարին մէջ Յունիս ամսուայ վերջին շաբաթն ալ նշուած է Սուրբ Կիրակոսի յիշատակման: Այս իսկ պատճառաւ ալ 29 Յունիս Կիրակի օր, Տիյարպէքիրի մէջ կայացաւ պատմական Սուրբ Կիրակոս եկեղեցւոյ անուան տօնակատարութիւնը: Պատր. Փոխ. Արամ Արք. Աթէշեանի մատուցած Սուրբ Պատարագին մասնակցեցան քաղաքի աւագանին եւ Տիյարպէքիրի հայութիւնը: Ուշագրաւ էր արտասահմանէն եւ Թուրքիոյ տարբեր քաղաքներէն ժամանած նախկին տիյարպէքիրցի հայերուն մասնակցութիւնը:

Արամ Սրբազան քարոզի պահուն նախ գոհունակութիւն յայտնեց այս վերանորոգուած տաճարի մէջ տիրող հոգեւոր ապրումին համար: Ապա անդրադարձաւ շինարարական աշխատութեան, որ յաջողած էր հայ ժողովուրդի եւ Տիյարպէքիրի քաղաքապետութեան աջակցութեամբ: Սրբազանը այս մասին պաշտօնի հրաւիրեց երկրի Մշակոյթի նախարարութիւնը, քանի որ Սուրբ Կիրակոս հայոց եկեղեցի մը ըլլալով հանդերձ մշակոյթի համաշխարհային ժառանգութիւն մըն է: Սրբազանը անդրադարձաւ քրտական հարցի բանակցութիւններու միջոցաւ լուծուելու գործընթացին ալ: «Ամէն արարողութեան կ՚աղօթենք խաղաղութեան համար: Ներկայ գործընթացը միայն քիւրտ եւ թուրք ժողովուրդներով չէ սահմանուած: Այս երկրի բոլոր բնակիչները մաս կը կազմեն գործընթացին, որովհետեւ գիտենք որ թէ խաղաղութիւնը եւ թէ վիշտը բոլորիս կը պատկանին»: Արամ Արք. քարոզի շարունակութեան դրուատեց նաեւ քրիստոնէական սիրոյ հասկացողութիւնը: «Քրիստոնէութիւնը մէկ պատգամ ունի իր հաւատացեալներուն, որն է –սիրեցէք զմիմեանս-: Սիրոյ հասկացողութիւնը կը մերժէ ատելութիւնը, ոխը, վրէժը եւ նախանձը: Եթէ այսօր Սուրիոյ, Իրաքի, Եգիպտոսի, Պաղեստինի մէջ բիւրաւոր մարդիկ կը զոհուին, միակ պատճառը սիրոյ բացակայութիւնն է: Պատերազմը պիտի շարունակուի որքան ատեն որ մարդիկ միայն իրենց ժողովուրդը, իրենց ազգը, իրենց կրօնը սիրեն: Ըստ երեւոյթի երեք երկնաւոր կրօններն ալ սէր կը քարոզեն, բայց լսող չկայ»:

Անուան տօնախմբութեան ծիսակատարութիւնը աւարտելէն ետք եկեղեցւոյ ընդարձակ պարտէզին մէջ շուրջպարեր կազմուեցան: Այս միջոցառման համար Տիյարպէքիր ժամանած էր Հայաստանի «Մարկարիթթէր» պարախումբը, որ մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեց եկեղեցի փութացող հասարակութեան մօտ: Հայաստանի պարախումբը այս ելոյթէն ետք մեկնեցաւ Տէրսիմ: 30 Յունիս Երկուշաբթի երեկոյ Տէրսիմի Հայկական Մշակոյթի կեդրոնի կարգադրութեամբ խումբը ելոյթ ունեցաւ նաեւ այս քաղաքին մէջ, խորապէս ոգեւորելով ծագումով հայ հասարակութիւնը:

«Մարկարիթթէր» պարախումբը Իսթանպուլ Գնալը կղզիի մէջ ալ ելոյթ մը ունենալէ ետք իր երթը պիտի շարունակէ դէպի Չեխիա, ուր պիտի մասնակցի Միջազգային Փառատօնի մը:

Պարապ տակառին ձայնը

Չեմ գիտեր ի՞նչ կ՚ըլլայ, ինչպէ՞ս կ՚ըլլայ օրակարգի նիւթերէն ներշնչուած երբեմն բանաստեղծութենէ տող մը, երբեմն երգի քառեակ մը, երբեմն ալ ասացուածք մը կը կառչի մարդուս մտքին: Թերթ մը կը կարդաս կամ հեռուստաէկրանէն լուրի մը ականատես կ՚ըլլաս եւ յետոյ այդ լուրի ամէն վերյիշումին նոյն նախադասութիւնը յանկերգի մը նման կու գայ շուրթերուդ ծայրը: Երբեմն կը գոհանաս միայն մտաբերելով, իսկ երբեմն ալ նոյնիսկ անզգալաբար կը թոթովես: Ո՞վ գիտէ թերեւս ալ շատ յստակ բացատրութիւններ ունի, կամ դիւրաւ կրնայ պարզաբանուիլ, թէ ինչու այս օրերուս յաճախ կը յիշեմ «պարապ տակառը շատ ձայն կը հանէ» սրամիտ ասացուածքը:

Այնպիսի մեծխօսիկութիւններու վկայ կ՚ըլլանք որ, խօսքէն աւելի ծանր է, այդ միտքը արտայայտելու պահուն փչուած օդը: Այս երեւոյթը սահմանուած չէ պոլսահայ ապրումներով, ներհամայնքային աժէ-կոժէներով: Նոյնպէս սահմանուած չէ կառավարութեան կամ ընդդիմադիր շարքերու քաղաքական գործիչներուն պոռոտախօսութեամբ: Սահմանուած չէ մամուլի էջերով: Կամ աւելի ճիշդ հաստատումով պարապ տակառի ձայնը ամէն տեղ է, ամենուրեք:

Քանի մը օր առաջ երկրի կրօնամէտ թերթերէ երկուքը ահազանգ կը հնչեցնէին Հուրդոս կղզիի 14 եկեղեցիներէն 13-ի փակ ըլլալուն բերմամբ: «Հուրդոսի մէջ 6 հազար մահմէտականներ կան եւ միայն մէկ մզկիթ բաց է»: Երանի փառք տային այդ մէկ հատին համար: Ո՛վ թղթակից, հաշուած ունէի՞ր արդեօք երբ քաղաքին կեդրոնի Մայր տաճարը առօք փառօք ռմբակոծեցին, Սեբաստիոյ մէջ քանի հազար հայեր կային: Կամ Հանրապետութեան շրջանին բազմաթիւ հայ բնակչութիւն ունեցող Եւդոկիոյ մէջ մէկ հատ իսկ եկեղեցի մնացա՞ծ էր: Պէտք չէ՞ որ երախտապարտ ըլլաս Հուրդոսի յոյն վարիչներուն, քանի դեռ այծեր չեն արածեր մզկիթներուն մէջ: Վստահ եղիր որ եթէ իմ եկեղեցիներուս մէջ կ՚արածեն, այս մէկը քու անմարդկայնութեան ապացոյցն է միայն:

ՎԱՏԻՖ-ի ժողովի ընթացքին «մեզմէ օժանդակութիւն ուզող հիմնարկներուն տարեկան ելմտական ցուցակը պիտի քննենք ու ապա որոշում պիտի կայացնենք» ըսած է Օրթագիւղի թաղականութեան ատենապետը: Կ՚արժէ հարցնել՝ «Կ՚ուզե՞ս որ ձեռքդ ալ համբուրեն տիար ատենապետ»:

Թուրք Պատմութեան կաճառի նախագահ Փրոֆ. Հիւլակիւ հրաժարեցաւ: Մամուլին տուած յայտարարութեան մէջ ան նշեց, թէ իր հրաժարման պատճառը հայոց լոպիներն են եղեր: «Կարեւոր քարոզարշաւ կը կատարէինք հայոց պնդումները ջրելու համար: Մեր այս աշխատութենէն անհանգիստ եղող միջազգային ուժերը յաջողեցան մեզ այս հանգրուանին բերելու» ըսաւ փրոֆէսէօրը: Կան խոստովանութիւններ, որոնք աւելի մտահոգիչ են, քան թէ գոյացած անելը: Ակամայ պիտի խորհէինք, «Վա՜յ քեզ Թուրքիոյ Հանրապետութիւն, որ այսքան ողորմելի ես հայկական լոպիներու դիմաց»: Բայց մենք գիտնալով ամէն տեսակի լոպիներու սնամէջութիւնը, սիրեցինք եղածը բացատրել արդարութեան Թուրի սրութեամբ: Եկուր տես որ խնդիրը ուրիշ է եղեր եւ գործին մէջ միլիոնական Լիրաներու հասնող գեղծարարութեան պատմութիւնը մը թաքնուեր է: «Քանի պետութիւնը լայն բացած է քսակը, մենք ալ օգտուինք» ըսեր են կ՚երեւի:

Աղմուկ որ կը կարծէք ընկերա-տնտեսա-քաղաքական կեանքի մէջ, մի՛ սխալիք, պարապ տակառներու ձայնն է միայն:

pakrates@yahoo.com

Մերի Մուն Գնալըի դարաւանդին

Հայաստանցի բազմակողմանի արուեստագէտ Մերի Մուն (Ամիրխանեան), որ «rh+Մակազին» պարբերականի փասը փարիէ ի վեր շարունակուող «Տարուայ երիտասարդ նկարիչը» մրցումի առաջնութիւնը նուաճած է այս տարի, միջոցէ մը ի վեր քաղաքիս մէջ փարած աշխատանքներէն վերջ, Գնալը կղզւոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ այս շաբաթավերջին, 5 Յուլիս Շաբաթ օր ժամը 16.00-ին հանրութեան կը ներկայանայ իր գեղարուեստական գործերով, ինչպէս նաեւ «Visual Gap online Gallery»ի վաւերագրական վիփէոյի եւ Հայաստանէն 33 արուեստագէտներու գծանկարներով: Ցուցահանդէսը բաց պիտի մնայ միայն երկու օր:

Մերի Մունին հասնիլ կարելի է (0539 681 44 95) հեռախօսով կամ ալ (www visualgap.co.uk) հասցէով:

Մերի Մուն
ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ՝ ՊԵՐՃ ԱՐԱՊԵԱՆ

ԹՈՒՊԱ ԷՍԷՆ
ztugbaesen@gmail.com

«rh+Մակազին» պարբերականի «Տարուայ երիտասարդ նկարիչը» մրցումի առաջնութիւնը շահեցաք «Քաղաքի Շարք» խորագրեալ աշխատութիւնով: Ի՞նչ է այդ նկարաշարքին պատմութիւնը:

ՄԵՐԻ ՄՈՒՆ.- Ես բնութեան երեք բաղադրիչներուն՝ լոյսի, ստուերի եւ երանգի հետ գործ ունիմ: Այս երեք բաղադրիչները իրար կ'ամրացնեն: Լուսաւորը կ'ընդգծուի մթութեամբ: Իրականութեան մէջ իմ գործերու ընկալումը կը փարբերի անհատէ անհատ: Օրինակի համար դուք քիչ առաջ այս նկարները մութ համարեցիք: Մինչդեռ ճաբոնացի բարեկամ մը նոյն գործերուն մէջ հոյակապ լուսաւորութիւն մը փեսած էր:

«Քաղաքի Շարք»ի ներշնչումը քու ապրած քաղաքնե՞րդ եղան:

ՄԵՐԻ ՄՈՒՆ.- Ոչ թէ քաղաքներէն, այլ այդ քաղաքներու արուեստէն ու պատմութենէն կը ներշնչուիմ: Պատմութիւնը քաղաքի մը հոգեբանութիւնը կը բնորոշէ: Մեր քաղաքը դիտելու կերպը աւելի կարեւոր է, քան քաղաքը ինքը: Ես փարբեր քաղաքներու մէջ հասարակական յատկութիւններ կը փեսնեմ: Բոլորս նոյն բանին կը նայինք, բայց ամէն մէկս փարբեր կ'ընկալենք: Իմ փոխանցածս այդ փարբեր ընկալումն է ահաւասիկ:

Ընդհանրապէս կը նկարե՞ս, թէ ոչ փարբեր արփադրութիւններ ալ ունիս:

ՄԵՐԻ ՄՈՒՆ.- Նախագծի պահանջներէն ելլելով փարբեր դրութիւններու ալ կը դիմեմ: Օրինակի համար 2011-ին Երեւանի Ժամանակակից Արուեստներու թանգարանի համար «Իրականը գեղեցիկ է» խորագրեալ նախագիծ մը պատրաստած էի: Այդ աշխատութիւնը մետաղներով տեղադրում մը, յատուկ լուսաւորութիւն, կենդանի կատարում եւ ձայնի գործադրութեան համադրում մըն էր: Այդ փարբեր դրութիւնները իրար հետ յարաբերելով գործածած էի: Ինչպէս նկարներուս մէջ, այս նախագիծին մէջ ալ յատկանշականը փեսանկիւնն էր: Գործածած իրերս եւ դրութիւնները փարբեր ալ ըլլան միտքը միշտ նոյնն է:

Իսկ քեզի համար ի՞նչ նշանակութիւն ունի «Տարուայ երիտասարդ արուեստագէտը» մրցանակի նուաճումը:

ՄԵՐԻ ՄՈՒՆ.- Բացի 5 հազար Եւրօ արժողութեան դրամական պարգեւէն, հաստատութիւնը իր ընտրած արուեստագէտներով հաւաքական ցուցահանդէս մը պիտի կազմակերպէ: Ինծի համար անհատական ցուցահանդէս մը եւս պիտի ըլլայ, որու զուգահեռ պիտի հրատարակուի իմ գործերէս նմոյշներով ալպոմ մը: Անշուշտ որ այս կարգադրութիւնները դրամական պարգեւէն աւելի խրախուսիչ են, քանի որ գործերս Իսթանպուլի մէջ ցուցադրելու առիթ կը ստեղծեն:

Երիտասարդ արուեստագէտի մը համար Երեւանը ապրելու եւ աշխատելու ի՞նչ պայմաններ կ'ընձեռէ:

ՄԵՐԻ ՄՈՒՆ.- Ինչ պայմաններ որ կ'ընձեռուի որեւէ տեղ: Կը սիրեմ արուեստով զբաղիլ: Այդ պահուն ազատ կը զգամ: Տարբեր արուեստագէտներու հետ համագործակցիլն ալ հաճելի է ինծի համար: Այսպէսով ես ինձ կը զարգացնեմ: Իսթանպուլ գտնուելուս պատճառն ալ այս է: Հոս բազմաթիւ միջազգային արուեստագէտներ կան ու ես ալ նոր կապեր կը հաստատեմ:

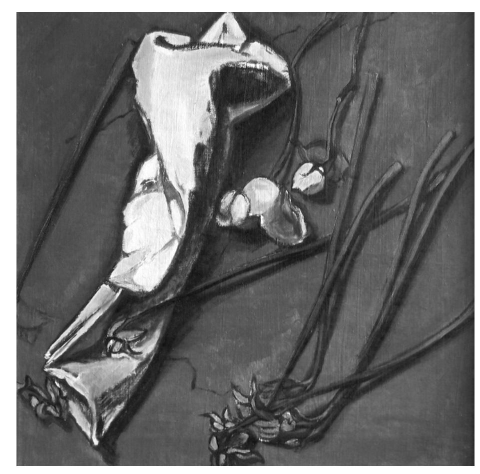

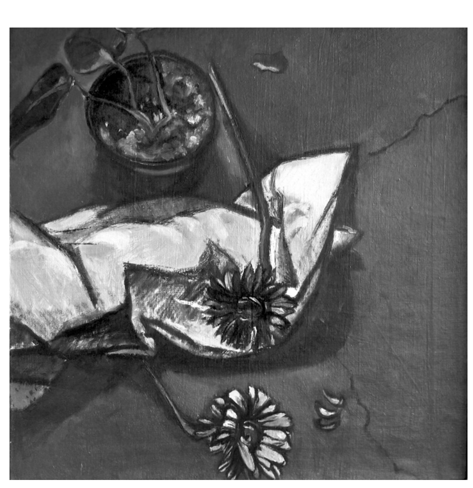

Ժամանակակից արուեստի միջավայրը ինչպէ՞ս է Հայաստանի մէջ:

ՄԵՐԻ ՄՈՒՆ.- Թէեւ ոչ Իսթանպուլի չափ, Հայաստանի մէջ ալ ցուցասրահներ կան: Հոն ալ կրնաս որոշ կապեր ապահովել: Բայց այդ բոլորով հանդերձ աւելի սահմանափակ միջավայր մը կայ: Ինքզինքդ զարգացնելու համար պէտք է աւելի բացուիլ: Արուեստը շրջանային չի կրնար ըլլալ: Եթէ կեանքդ միշտ նոյն վայրի մէջ անցնի շրջանային արուեստ ընելու կը սկսիս: Մինչդեռ արուեստագէտը աշխարհի հետ շփման մէջ ըլլալու է: Հետեւելու է զարգացումներուն: Այդ պատճառաւ ես ամէն տարի կ'աշխատիմ ճամբորդել:

«Visual Gap Gallery» անունով առցանց հարթակ մը հիմնած ես: Կրնա՞ս պատմել այդ ծրագրի մասին:

ՄԵՐԻ ՄՈՒՆ.- 2007-ին Գերմանիա էի եւ հոն առիթը գտայ արուեստագէտներուն աշխատելաոճը դիտարկելու: Ապա ես ալ որոշեցի իմ սերնդակիցներու աշխատութիւնները ընդգրկող հարթակ մը կազմել: Ցուցասրահ մը բանալու համար բաւական նիւթական պայմաններ չունէի: Բայց համացանցը այս առիթը կը շնորհէր: Ես ալ կարծեցեալ ցուցահանդէս մը կազմակերպեցի: Արուեստագէտներու հետ կապ հաստատեցի եւ հիմա այդ ցանցի միջոցով աշխարհի հեռաւոր անկիւններէն մարդիկ կրնան հետեւիլ մեր ստեղծագործութիւններուն:

Երեւանի կեդրոնական հատուածին մէջ աշխատանոց մըն ալ ունիմ, ուր եւս որոշած եմ կարգ մը ծրագիրներ իրականացնել: Վերջապէս գործերուն միայն թուային տեսանիւթը այնքան ալ բաւարարութիւն չի պատճառեր մարդկանց: Այս միտքէն մեկնելով 2012-ին աշխատանոցիս մէջ կազմակերպեցի «Երբ Սենտին Կ'երթար» խորագրով ցուցադրութիւն մը: Այս անունը ներշնչուած էր ԱՄՆ հարուածող մահաբեր Սենտի փոթորիկէն: Նախագիծը ձօնուած էր մրրիկէն տուժածներուն: Ամիս մը շարունակուող ցուցահանդէսը այցելեցին մեծ թիւով անձեր:

Շաբաթավերջին Գնալը կղզիի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ ցուցահանդէս մը պիտի կայանայ, ուր պիտի ցուցադրուին «Visual Gap Gallery»ի արուեստագէտներու գործերը: Ինչե՞ր են անոնք:

ՄԵՐԻ ՄՈՒՆ.- Այս նախագիծը մեծաւ մասամբ Հայաստան բնակող 33 արուեստագէտներու ստեղծագործութիւններուն տեղ գտած վաւերագրական վիտէօ ցուցադրութիւն մըն է: 2013-ին համաշխարհային թանգարաններու օրուայ կապակցութեամբ Երեւանի մէջ ալ թուային թանգարանի երեկոյ մը կազմակերպուեցաւ: Այդ օր այս ցուցադրութիւնը Երեւանի բազմաթիւ հասարակապատկան շէնքերու մէջ կատարուեցաւ: Այդ նոյն ներկայացումը 5 Յուլիս Շաբաթ, ժամը 16.00-ին եւ 6 Յուլիս Կիրակի, ժամը 15.00-ին պիտի ցուցադրուի Գնալը կղզիի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ: Այսպէսով Հայաստան ապրող եւ գործող արուեստագէտները եւ անոնցմով հետաքրքիր զանգուածը առիթ պիտի գտնեն իրար հանդիպելու:

Պարոնեանի յաղթական վերադարձը

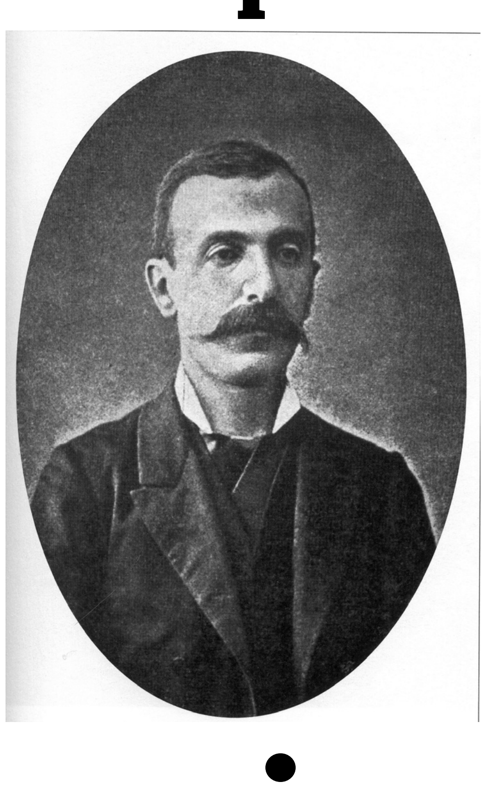

Արեւմտահայերէնի մեծ երգիծաբան՝ Յակոբ Պարոնեան, իբր վերագտնուած գանձ, մեծ ժողովրդավարութիւն կը վայելէ իր գործերուն թրքերէն թարգմանութեամբ: Արդարեւ հեղինակին վերջին հրապարակութիւնը՝ «Պտոյտ մը Պոլսոյ թաղերուն մէջ» շուտով կ'արժանանայ երկրորդ տպագրութեան:

Գիրքը նախ գնահատուեցաւ գրողներու PEN միջազգային ընկերութեան Թուրքիոյ մասնաճիւղի կողմէ, իբրեւ «Ամսուան գիրքը»: Եթէ նկատի ունենանք Թուրքիոյ բեղուն հրապարակչական շուկայի հիւրաքանչիւր ամիս հրապարակած բազմաթիւ գիրքերը, արդարօրէն կրնանք ըսել, թէ Պարոնեան մրցանիշ մը ձեռք բերած է այս գնահատումով: Իսկ նախորդ շաբաթ, երկրի զանգուածային լրատուամիջոցներէն «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը իր ընթերցողներուն կը յանձնարարէր Պարոնեանի գործը՝ իբրեւ այս ամառ կարդալու արժանի փասը գործերէն մին:

Նշենք որ նախքան այս պատումը, Պարոնեանի երեք թատրերգութիւնները՝ «Ատամնաբոյժն Արեւելեան», «Պաղտասար Աղբար» եւ «Մեծապատիւ Մուրացկաններ» գիրքի ձեւով հրապարակուած եւ անոնցմէ առաջին երկուքն ալ բեմադրուած էին Իսթանպուլի եւ Տրապիզոնի մէջ:

Եթէ թրքերէն ընթերցողները հազիւ այսքան ուշ կը ծանօթանան Պարոնեանին, արդեօք ի՞նչ է այս ուշացումին մէջ մեր՝ պոլսահայերուս պատասխանատուութիւնը: Որպէս թրքերէնի բնականաբար տիրապետող հայութեան հատուած, իրաւ ալ ուշացած ենք հայ մշակոյթը թուրքիացի ընթերցողներուն մատուցելու խնդիրին մէջ: Ո՞վ գիտէ, թերեւս ալ շատ հասկնալի պատճառներով համոզուած էինք, որ այս երկրէն ներս ոչ ոք կը հետաքրքրուի հայերէն գրականութեամբ: Այս նիւթին մէջ պանծալի բացառութիւն մըն է «Արաս» հրապարակչութիւնը, որ մօտ քսան տարիներէ ի վեր յանձն կ'առնէ այս խիստ կարեւոր առաքելութիւնը: Ինչպէս իր գովազդագրին մէջ ալ կը նշուի ան «հայերէն գրականութեան բացուող լուսամուտ» մըն է: Սակայն հարկ է նշել, որ «Արաս»ի հրապարակչական թափն ալ անբաւարար կը մնայ երկրէ ներս այս ուղղութեամբ արթնցող հետաքրքրութիւնը յագեցնելու համար:

Իր դարաւոր հաստատութիւններուն, ժառանգած մեծ աւանդութեան արժանի պոլսահայութիւն մը իր եկեղեցաշինական, հիւանդանոցի կամ դպրոցի մատակարարման նախանձելի յատկութիւններու կողքին պէտք էր «Արաս»ի նման մշակութային ծառայութեան ալ օժանդակելու եղանակները գտնէր: Այստեղ առաջարկուածը ոչ թէ ընկերութեան մը գումարներ փոխանցել է, այլ կատարուած գործին գիտակցելով զօրակցութեան եղանակներ մշակել:

Թուրքիոյ առաջին բժշկուհին Տոքթ. Զարուհի Գաւալճեան

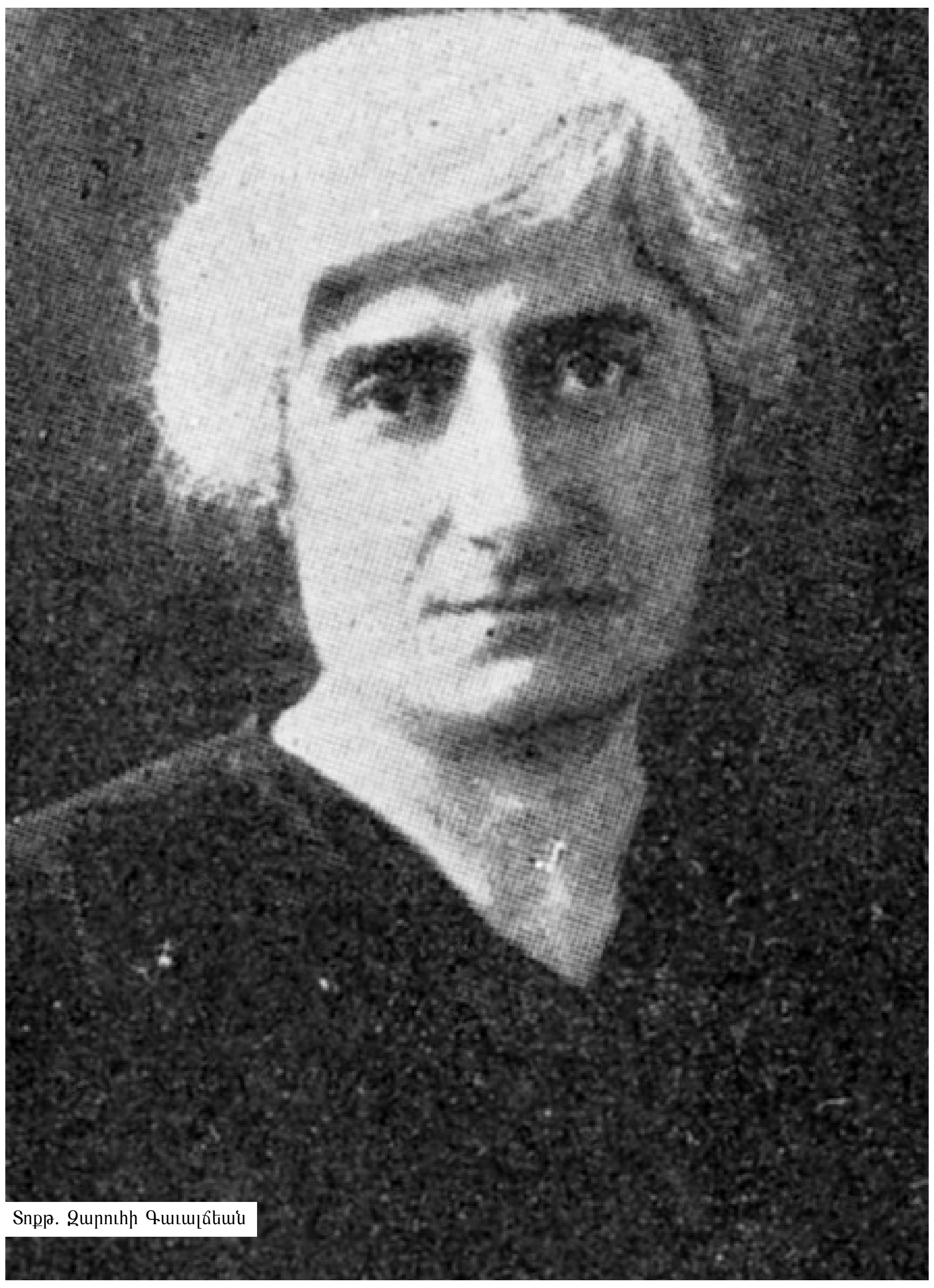

Տոքթ. Զարուհի Գաւալճեան

ԹՈՎՄԱՍ ԹԷՐՋԻԵԱՆ

Կարգ մը աղբիւրներ իբրեւ Թուրքիոյ առաջին բժշկուհին կը յիշեն Տոքթ. Սաֆիյէ Ալի Քրէքլէրի (1894-1952) անունը, որ բժշկագիտութիւն ուսանած էր 1921-ին Գերմանիոյ Ուիզպուրկ քաղաքը: Տոքթ. Սաֆիյէ կարելի է առաջին թուրք բժշկուհին համարել, բայց ոչ Թուրքիոյ առաջին բժշկուհին: Այդ տիտղոսին կ՚արժանանայ իրմէ շատ աւելի կանուխ, 1903 թուականին Տոքթ. Զարուհի Սերովբէ Գաւալճեանը: Այս վերջինը ծնած է 1877-ին Բիւթանիա (Ադափազար): Հայրը՝ Տոքթ. Սերովբէ Գաւալճեան 1875-ին աւարտած է Պոսթոնի բժշկական ֆաքիւլթէն: Այդ թուականէն մինչեւ 1915 ծառայած է Ադափազարի եւ Պարտիզակի մէջ:

Գալով Զարուհի Գաւալճեանի, 1898-ին կ՚աւարտէ Բիւթանիոյ Ամերիկեան Աղջկանց Գոլէճը եւ բժշկութիւն ուսանելու համար կը ղրկուի Չիքակոյի Իլինոյ համալսարանը, ուրկէ 1903 տարւոյ շրջանաւարտներու ցանկին մէջ իր անունը նշուած է «Գաւալճեան Զարուհի, բժշկուհի, Ադափազարը, Թուրքիա» ձեւով: Զարուհի Գաւալճեան բժշկագիտական դպրոցը աւարտելէ տարի մը ետք կը վերադառնայ երկիր, բայց կը հարկադրուի որպէս օգնական հօրը մօտ աշխատիլ, որովհետեւ Աբտիւլհամիտ Բ.-ի օրով արգիլուած էր կիներուն բժշկութիւն ընելը: Ան միաժամանակ վարած է Ամերիկեան Գոլէճի կենսաբանութեան ուսուցիչի պաշտօն:

Ա. Աշխարհամարտի օրերուն Գաւալճեան աշխոյժօրէն մասնակցած է մարդասիրական կազմակերպութիւններու օգնութեան ու խնամքի ծառայութիւններուն: Բիւթանիոյ Ամերիկեան Գոլէճին 1921-ին Սկիւտար փոխադրուելով ան ալ տեղափոխուած է Իսթանպուլ եւ տարրաբանութեան, կենսագիտութեան նման նիւթեր դասաւանդելու կողքին «Տոքթ. Գաւալ» անունով բժշկութիւն ըրած է Սկիւտարի մէջ:

Տոքթ. Զարուհի Գաւալճեան 30 Յունիս 1969-ին մահացաւ Սկիւտարի մէջ, մարմինը հողին յանձնուեցաւ Ֆէրիգիւղի Հայ Բողոքականաց գերեզմանատունը:

Տոքթ. Զարուհի Գաւալճեանի ինչպէս կենսագրութիւնը, շիրիմին յայտնութիւնն ալ կը պարտիմ սիրելի բարեկամի մը՝ Շէրէֆ Էթքէրի: Մահուան տարելիցին առթիւ շիրիմը այցելելու գաղափարն ալ ինք յղացած էր եւ ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս մենք երկուքս 30 Յունիս Երկուշաբթի օր այցելեցինք շիրիմը եւ աղօթքներ մրմնջեցինք իր հոգւոյն խաղաղութեան համար:

Մեր կարծիքով Տոքթ. Զարուհին արժանի էր մամլոյ գործիչներու, գիտնականներու, հոգեւորականներու եւ համայնքային ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ յիշատակուելու: Թէեւ անցեալ տարի Ս. Փրկիչ ամսաթերթի մէջ ալ հրապարակուած էր այս մասին, բայց ապարդիւն մնացին Տոքթ. Գաւալճեանի հաւանական ազգականները գտնելու մեր ջանքերը, ինչպէս նաեւ անխնամ վիճակի մէջ գտնուող շիրմաքարը նորոգելու մասին ալ խօսակից մը չենք կրցած գտնել: Այս տողերն ալ կը գրենք մի գուցէ որոշ հետաքրքրութիւն առթելու եւ գոնէ յառաջիկայ տարի աւելի արժանավայել կերպով յիշատակելու նպատակով այս եզակի անձնաւորութիւնը:

Շէզլօնկները ի՞նչ եղան

Անցած ամառ ամէն մարդ հիչ չկեցած գանգատեցաւ տեյիմ, աս ամառ սէօզտէ ատ Գրնալըի ծովեզերքի շէզլօնկները պիտի վերնային: Ի՞նչ եղաւ. կենէ ճեփճերմակ շէրիտներ կազմելով սըրա սըրա շարուած են, իւստէլիք գիները ալ սուղցեր են: Օլոխով չօճոխով ծով մը մտնալը հէմ ծախք հէմ ալ էզիյէթ եղաւ: Արդէն տուրսէն էկողներուն էրէսէն, ծովեզերքը կղզիաբնակներուն աղէկ մը հարամ եղած էր եա…:

Պիտի ըսէք քիմ ատ շէզլօնկները, կետինները, մայթերուն վրան, տուներուն պարտէզները եայըլմըշ ըլլան տէյիմ դըրուեցան: Էս ալ պիտի ըսեմ քիմ. հէմ հօնտեղները կը լեցուին կոր, հէմ շէզլօնկները: Աս խըտար ինտո՞ր փախաւ չուանին ծայրը: Դէպի ծով քալել ուզես նէ էրկու շէզլօնկին արայէն զօր կ՚անցնիս:

Աս ամառ մէյ մըն ալ տուրսէն էկողներուն պիսիքլէթ վարձելու մօտա մը էլեր է: Ան, վերէն վար կոց էղողները պիլէմ կը նստին, սալխըմ սաչախ էրկան փէշերով, անիւներուն տօլանմիշ կ՚ըլլան կոր: Սէօզտէ չարշիին մէջ պտտիլը արգիլուած է. պարապ խօսք: Ոստիկանը կու գայ «հօս պիսիքլէթը արգիլուած է» կ՚ըսէ կոր. «հա հա» կ՚ըսեն կլուխ կը շարժեն, մէկ վայրկեան սուտէն կը կենան, մարդը չհեռացած կենէ կը նստին կ՚երթան կոր:

Իրականութեան մէջ էս ինչու արգիլուած ըլլալն ալ փէք չեմ հասկնար կոր եա… աշխարքին ամէն կողմը, քաղաքին մէջ պիլէմ մարդիկ պիսիքլէթ կը գործածեն կոր արթըխ: Արգիլելու տեղ, պիսիքլէթի ճամբայ թող շինեն քէնարները: Ամա չէ, քէնարները աթոռներ, սեղաններ եւ շէզլօնկներ պէտք է լեցունեն քիմ փարա պերէ, անանկ չէ՞: Պան մը չէ, եղածը տարիքոտներուն եւ կամ քալելու դժուարութիւն ունեցողներուն կ՚ըլլայ կոր: Անոնք ալ մերին չօճոխութեան երեք անիւով պիսիքլէթներուն նման էլէքտրիքլի պաներ մը գործածել պաշլայեր էն, էհ մենծ հանգստութիւն: Ամա իշտէ էկուր տես քիմ. «եասսախ» ըսին մի էն առաջ անոնց ճամբաները կը կորսուի կոր: Խելք հասնելիք պան չէ… Հէմ քանի քիմ արգիլուած է նէ ի՞նչ տէյիմ պիսիքլէթ վարձող տեղերուն հրաման կը տրուի կոր: Խելք չհասնելիք պան մը տահա: Կղզիներուն վիճակը ամէն տարի տահա պէթէր կ՚ըլլայ կոր, մանաւանդ Մենծ կղզին եւ Գրնալըն Բաբելոն տարձած է եանի եա: Վախ էմ ըսեր հին կղզիցիներուն:

Ոսկէ Ծիրանը թակում է մեր դուռը

ԾՈՎԻՆԱՐ ԼՈՔՄԱԿԷՕԶԵԱՆ
dzovinarl@rambler.ru

Յուլիսի 13-20-ը Երեւանում «Ոսկէ Ծիրան»-ի օրերն են, ուրեմն մայրաքաղաքը կ՚այցելեն բազմազան կինօգործիչներ, իսկ իւրաքանչիւր զբօսաշրջիկ հնարաւորութիւն կ՚ունենայ դառնալ նաեւ կինօհանդիսատես: Ինչպէ՛ս կողմնորոշուել կինօհոսքի մէջ, քանզի ամէն նախընտրած ժապաւէն կարող է խոչընդոտել աւելի լաւ կինոյի դիտմանը: Փառատօնին մասնակցելու համար 1500 յայտ էր եկել 95 երկրներից: Մրցութային ծրագրերի մէջ ընդգրկուեցին 70-ը՝ Խաղարկային, Վաւերագրական, Կորիզ (կարճամետրաժ) եւ Հայկական համայնապատկեր անուանակարգերում: Սակայն փորձը ցոյց է տալիս, որ մրցութային ծրագիրը պարտադիր է դատակազմի եւ լրագրողների համար, դատակազմի ընտրած մրցանակակիր ֆիլմերը կարելի է դիտել վերջին օրը, երբ արդէն ամփոփուեցին արդիւնքները, իսկ հանդիսատեսի շահը թաքնուած է արտամրցութային ծրագրերում, որտեղ արդէն գլխապտոյտ առաջացնող ընտրութիւն կայ:

Արտամրցութային ծրագիրը առաջարկում է՝

1. Երեւանեան պրեմիերա 6 ֆիլմերով,
2.Գերմանական նոր կինօ 3 ֆիլմերով, արտադրուած 2013, 2014-ին,
3. Ֆիլմեր Փարաճանովի մասին (5 վաւերագրական ֆիլմեր),
4. Ուքրաինական պոէտիկ կինօ, որն ընդգրկում է 8 ֆիլմեր,
5. Սոցիալական փոփոխութիւնների կինօն եւս 8 ֆիլմեր է ցուցադրելու,
6. Նշանակէտը՝ Կովկաս 6 ֆիլմերով է հանդէս գալու,
7. Հայեացք ներսից եւ դրսից 17 ֆիլմեր է նախատեսում:

Ինչպէս տեսնում ենք կեդրոնում Փարաճանովն է եւ ուքրաինական կինօն, քանզի Ուքրաինայում է սկսել իր կինօճանապարհը կինոյի մեծագոյն նորարարը, որն այս տարի դարձաւ 90 տարեկան, ուստի եւ 11-րդ Ոսկէ Ծիրանը բացուելու է Փարաճանովի «Նռան գոյն»ով: Իսկ փակման արարողութեանը կը ցուցադրեն Ժան-Լիւք Գոդարի «Հրաժեշտ լեզուին» (Jean-Luc Godard, “Adieu au langage”) ֆիլմը, որը 2014-ի Քաննի փառատօնին արժանացել է ժիւրիի մրցանակին: Երեւանեան պրեմիերա ծրագրի շրջանակներում ընդգրկուած է իտալական ռեժիսոր Երուանդ Ճանիկեանի եւ նրա կողակից, համահեղինակ Անճելա Ռիչչի Լուկկիի «Բարբարոս երկիր» ֆիլմը (2013), ի դէպ Ճանիկեանը լինելու է վաւերագրական ֆիլմերի մրցոյթի ժիւրիի նախագահ: «Ոսկէ Ծիրանը» միշտ արձագանգում է Քաննի փառատօնի յաղթանակներին. այս տարուայ, այսինքն Քաննի 67-րդ փառատօնի «Ոսկէ Արմաւենու Ճիւղ»-ին արժանացաւ Նուրի Պիլկէ Ճեյլանի «Ձմեռային Քուն» ֆիլմը, որը նոյնպէս Երեւանեան պրեմիերայի կազմում է, ինչպէս նաեւ 2014-ին արտադրուած Վիտալի Մանսկու «Գիրք» ֆիլմը, նուիրուած է Գրիգոր Նարեկացուն:

Ոսկէ Ծիրանը հետաքրքիր է ոչ միայն ֆիլմերով, այլ նաեւ ֆիլմերի հեղինակների ներկայութեամբ, որոնք հանդէս են գալիս որպէս պատուաւոր հիւրեր:

Այս տարուայ հիւրերից են՝ չինացի Ցզեա Չժանկեն (ծն. 1970-ին) իր յետահայեացք 7 ֆիլմերով, հարաւ-կորեացի Կիմ Կի Դուկը (ծն. 1960-ին) իր «Կղզի» ֆիլմով եւ իսրայէլցի Ամոս Գիտայը (ծն.1950-ին) իր 4 ֆիլմերով: Յարգանքի տուրքի է արժանանալու իր 80-ամեակի առթիւ վրացի ռեժիսոր Օթար Իոլեսիանին, որը 1980-ից ֆրանսիական կինօ է ստեղծում:

Ի հարկէ, այսօր համացանցը բոլոր ֆիլմերը լաւագոյն թարգմանութեամբ տրամադրում է օգտատէրերին, սակայն այն ի վիճակի չէ փոխարինել շփումը ֆիլմի հեղինակի հետ, որը ներկայ կը գտնուի իր ֆիլմի ցուցադրմանը եւ կը ծանօթանայ հայաստանեան հանդիսատեսի հետ…:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԿՕՍ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ՝ AGOS YAYINCILIK BASIM HİZMETLERİ SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ. անունով՝ Րաիիլ Տինք, ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ Հրանդ Տինք, ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՎԱՐԻՉ՝ Ռոպէր Քոփթաշ, ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Ֆէրտա Պալանճար, ՀԱՍՑԷ՝ Հալասքեարկազի Պողոտայ, Սէպաթ Ափթ. 74, յարկաբաժին 1 Օսմանպէյ, Իսթանպուլ: Հեռաձայն՝ 0212 296 23 64 - 0212 231 56 94 Ֆաքս. 0212 247 55 19 ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ Տինիա Սիւփէր Վէպ Օֆսէթ Ա.Շ. «Կլոպուս Տինիա Պասըմէվի» 100. Եըլ Մահալլէսի, Պաղճըլար-Իսթանպուլ: Հեռաձայն՝ 0212 629 08 08 ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ՝ Թուրքիա՝ 6 ամսուան 90 ԹԼ. տարեկան 175 ԹԼ. Եւրոպա՝ 6 ամսուան 95 Եւրօ, տարեկան՝ 180 Եւրօ, Ամերիկա եւ Գանատա՝ 6 ամսուան 130 Տոլար, տարեկան 250 Տոլար, Աւստրալիա՝ 6 ամսուան 150 Տոլար, տարեկան 275 Տոլար: www.agos.com.tr - agos@agos.com.tr

Տրդատ Բագրատունի, Վարդգէս Մանուկ եւ Վաղարշ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ
sseropyan@agos.com.tr

Բագրատունեաց համբաւաւոր ցեղէն Տրդատ անուն քաջ, անվեհեր մարդ մը կար: Ան Սմբատ Բագրատունիի թոռն էր, Սմբատունիի որդին, թէպէտ հզօր ու սրտոտ, բայց կարճահասակ ու այնքան ալ տգեղ էր ու այլանդակ արտաքինով:

Տիրան թագաւոր իր դստեր՝ Երանեակին ամուսնացուցած էր Տրդատի հետ, զայն դարձնելով իրեն փեսայ: Բայց Երանեակը սկիզբէն չէր սիրած իր ամուսնոյն եւ շարունակ արհամարհելով դժգոհութիւն կը յայտնէր ու կ՚անիծէր զինքը, որ իրեն նման չքնաղ ու ազնուազարմ կին մը ստիպուած էր ապրիլ անոր նման տգեղ եւ հասարակ ծագումով մարդու մը հետ:

Տրդատ չկարենալով տանիլ այս արհամարհանքը, օրին մէկը սաստիկ զայրանալով չարաչար կը ծեծէ Երանեակը, կը կտրէ անոր շէկ մազերը եւ կը հրամայէ, որ սենեակէն դուրս նետեն: Այս դէպքէն ետք ալ կ՚ապստամբի թագաւորին դէմ եւ կ՚ուղղուի դէպի Մարաստանի ամուր եւ անմատչելի տեղերը, բայց դեռ հազիւ Սիւնիք հասած, իրեն կը հասնի Տիրանի մահուան լուրը եւ Տրդատ այլեւս կը հրաժարի Մարաստան երթալէ ու կը մնայ Սիւնիք:

Անգամ մը, Սիւնեաց Բակուր Նահապետը Տրդատին ընթրիքի կը հրաւիրէ իր ապարանքը: Երբ ընթրիքը կ՚աւարտի ու կը սկսի գինարբուքը՝ ուրախ խնջոյքն ու գինեխումը գուսաններու եւ վարձակներու երգով ու պարով, Տրդատի ուշադրութիւնը կը քաշէ վարձակ մը, չքնաղ գեղեցկութեամբ կին մը, անունը Նազենիկ: Վարձակները կին գուսաններ էին, որոնք թէ՛ կ՚երգէին եւ թէ միաժամանակ կը պարէին:

Գինովցած Տրդատը զմայլած չքնաղ Նազենիկի սքանչելի երգին ու նազելաշուք պարին, ամբողջ էութեամբ կը ցանկանայ վարձակին, կը դառնայ Բակուրին եւ հրամայաբար կը պահանջէ.

- Այս վարձակը ինծի տո՛ւր:

- Չե՛մ տար, զայրացած կ՚առարկէ Բակուր, ան իմ հարճս է, չե՛մ տար…

Տրդատ տեղէն կ՚ելլէ, կը մօտենայ Նազենիկին, կը բռնէ ու քաշելով կը նստեցնէ ծունկերուն եւ բոլոր սեղանակիցներուն առաջ կրքով ու կարօտով կը գգուէ ու համբուրէ:

Բակուր նախանձութեամբ կարկամած, տեղէն կը ցատկէ, որ Նազենիկին խլէ Տրդատի ձեռքէն:

Բայց Տրդատ ընդոստ ոտքի կ՚ելլէ, սեղանին վրայէն կ՚առնէ կաւէ հսկայ ծաղկամանը, կը նետէ Բակուրին, ետ վանելով զայն ու բոլոր սեղանակիցները, կը յափշտակէ չքնաղ Նազենիկը, դուրս կու գայ ապարանքէն, կը հասնի իր կացարանը, արագ ձի կը նստի, Նազենիկին ալ կ՚առնէ իր գաւակը ու կը սլանայ դէպի Սպերք: Այսօրուան կոչումով Իսփիր գաւառը կը տարածուի Ճորոխ գետի վերին հոսանքներուն, Տայքէն դէպի Հարաւարեւմուտք: Իսկ հին դարերէն եկող այս վիպական զրոյցը անմահացուցած է Դանիէլ Վարուժան, իր անմահ «Հարճը» սքանչելի պոէմի մէջ:

Վարդգէս Մանուկ եւ Վաղարշ

Երուանդ Սակաւակեաց Հայոց թագաւորը, Հայաստանին տիրած էր մօտաւորապէս Ն.Ք. 570-560 տարիներուն, իր իշխանութեան ժամանակ, Տուհաց գաւառէն կտրիճ երիտասարդ մը՝ Վարդգէս անունով կը գաղթէ ու կու գայ Այրարատ, կ՚ամուսնանայ Երուանդ Սակաւակեացի քրոջ հետ եւ Շրէշ բլուրի մերձակայքը, Արտիմէդ քաղաքի Քասախ գետի մօտ կը շինէ աւան մը, զոր իր անունով կը կոչուի Վարդգէսաւան:

Այս մասին հին վիպասաններ վիպեր են հետեւեալ խօսքերով իրենց երգերուն մէջ.-

Թողեց գնաց Վարդգէս Մանուկն
Ի Տուհաց գաւառէն զՔասախ գետով,
Եկաւ նստաւ զՇրէշ բլուրով,
զԱրտիմէդ քաղաքաւ զՔասախ գետով,
Երուանդ արքայի դուռը կռել-կոփելու:

Այս Վարդգէսաւանը յետագային Մեծն Տիգրան բնակեցուցած է հրեայ գերիներով ու դարձուցած վաճառաշահ գիւղաքաղաք: Գալով Շրէշ բլուրին, ան կը գտնուի հին Վարդգէսաւանի, ապա Վաղարշապատի, վերջապէս այժմու Էջմիածին քաղաքէն դէպի Հիւսիս, ուրկէ հնագէտներ յայտնաբերած են բազմաթիւ գիտական նիւթեր եւ առարկաներ:

***

Տիրանէն վերջ թագաւորող Տիգրան վերջին թագաւորի կինը Այրարատի ձմեռանոցէն երթալու ժամանակ, ճանապարհին կը բռնըւի երկունքի ցաւերով եւ Բասեն գաւառի մէջ, Մուրց եւ Արաքս գետերու իրար խառնուած տեղը կը ծնի որդին՝ Վաղարշը:

Իսկ երբ Վաղարշ թագաւոր կը դառնայ, իր ծննդեան տեղի յիշատակը յաւերժացնելու համար գետերու միախառնուած տեղին մօտակայքը կը կառուցանէ քաղաք մը, որ իր անունով կը կոչէ Վաղարշաւան: Վաղարշ կը վերանորոգէ նաեւ հին Վարդգէսաւանը, կ՚ամրացնէ ու կը պարսպապատէ եւ իր անունով կը կոչէ՝ Վաղարշապատ՝ այժմու Էջմիածին քաղաքը:

Վաղարշի ժամանակ Կովկասեան լեռներէն դէպի Հիւսիս բնակող խազարներ ու բասիլներ կոչուած վայրագ ցեղախումբեր Ճորայ դռնէն անցնելով ահագին բազմութեամբ կը հեղեղեն Անդրկովկասը: Իրենց թագաւոր Վնասէպ Սուրհապի առաջնորդութեամբ եկող այս ցեղերը կ՚անցնին Կուր գետը, այն ժամանակ իրենց դէմ կ՚ելլէ Վաղարշ իր զօրքով ու քաջակորով մարտիկներով, մեծ ջարդ կու տայ թշնամիին, ամբողջ դաշտը կը ծածկուի դիակներով: Թշնամիի ողջ մնացած բազմութիւնը հալածուելով Վաղարշի կողմէ, կ՚անցնի Ճորայ դուռը, ուր դասաւորելով իր ուժերը կրկին ճակատամարտ կու տայ: Թէպէտ հայոց քաջերը կը յաղթեն թշնամին ու փախուստի կը մատնեն, բայց Վաղարշ աղեղնաւորներէն նետահարուելով կը սպաննուի:

Այս Ճորայ դուռ կամ աւելի վերջ Ճորայ պահակ կոչուած լեռնանցքը Կովկասեան լեռնաշղթային Կասպից ծով իջած վայրը նեղ անցք մըն է, որ կը կոչուի նաեւ Տէրպէնդ, որ միշտ հսկուած է հայոց փոքր խումբի մը կողմէ, միայն Վարդանանց պատերազմի ժամանակ ազատ թողուած է հոներու առաջնորդ Աթիլլայի հորդաներու առջեւ, որպէսզի անոնք յարձակին Երանի վրայ եւ պարսիկ բանակը անոնցմով զբաղուի ու հայեր փրկըւին Պարսկաստանի լուծին տակ մտնելէ:

Այդպէս ալ եղած է, ու թէեւ քիչ մը ուշացած, Վարդանանց Ճակատամարտի հայոց բանակի պատմութենէն վերջ հոներու յարձակումը դիմաւորելու համար պարսիկը թողած է լեռները քաշուած հայերուն ուղղուելու համար Արեւելք, ինքնապաշտպանութեան. բայց այս նիւթը, որ մաս կը կազմէ Վարդանանց մեծ պայքարին, մենք յիշեցինք պարզապէս Ճորայ Պահակի կամ Տէրպէնդի աշխարհագրական կարեւորութիւնը նշելու համար:

Վերջ «Հայոց Վիպասանները» շարքին՝ 25:

Արեւապաշտներ Նէմրութի կատարին

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ՝ ՄՈՒՐԱՏ ԷՋԷՐ

Նախ անուանի լուսանկարիչ Արա Կիւլէր նկարեց, ապա համայն աշխարհ իմացաւ Նէմրութ լերան կատարին բազմած հսկայ քանդակները: Անոնք նախաքրիստոնէական շրջանի չաստուածներ եւ անոնց երկրպագող արքաներու յիշատակին կանգնեցուած էին այդ լերան կատարին: Նէմրութի չաստուածներու նկարին կը հանդիպինք Թուրքիոյ զբօսաշրջութեան ձօնուած ամէն տեսակ հրապարակութեան մէջ:

Իսկ ազատ թղթակից Մուրատ Էզէրի փոխանցած տեղեկութիւններէն կ՚իմանանք, որ 2014-ի Յունիս ամսուայ վերջին օրերուն ամբողջովին աննախադէպ հանդիսութիւն մը կայացաւ արեւածագի պահուն: Արեւածագը իսկապէս ալ ամենախորհրդաւոր պահն է այդ լերան, հետեւաբար հայ ուխտաւորներ կը սիրեն արշալոյսի առաջին շողերով բարձրաձայն երգել «Առաւօտ Լուսոյ» ծանօթ շարականը:

Այդ օր դարձեալ հայ ուխտաւորներ էին, որոնք կը տարբերուէին նախորդներէն: Այս անգամ Հայաստանէ ժամանած 34 հեթանոսներ բարձրացած էին լեռ, յատուկ ծիսակատարութիւն մատուցելու համար իրենց սրբութիւններուն: Զանազան մասնագիտութիւններով օժտուած այդ 34 անձերու մէջ երեքը կը վայելէին աւագ քուրմի հանգամանք: Քուրմ Գագիկ Հայրապետեան, Քուրմ Արգիշտի Շամիկեան եւ Քուրմ Վարուժան Աղաճանեան իբրեւ վաստակաւոր քրմապետներ կ՚առաջնորդէին խումբը այս ուխտագնացութեան ընթացքին: Գագիկ Հայրապետեան մեզի յայտնեց, թէ իրենց շրջագայութիւնը սկսած է Անիի աւերակներու այցելութիւնով: Ապա անցած են Վան, այցելած Աղթամար կղզիի Սուրբ Խաչ եկեղեցին ու աւելի վերջ ալ դարձեալ ծիսակատարութիւն ըրած «Միհրի Դրան» առջեւ: Խումբը աւելի ետք ուղղուած է Ատըեաման գաւառի Քահթա գիւղաքաղաքը: «Հոն դիմաւորեցինք լուսածագը եւ հեթանոսական աղօթքներով ողջունեցինք նոր օրը: Յարգանք մատուցանեցինք սրբազան քարարձաններուն»:

Հայրապետեան տեղեկութիւններ փոխանցեց նաեւ Հայաստանի հեթանոսական աղանդի մասին: Այսպէս վերահասու կ՚ըլլանք որ հեթանոսները 25 տարուայ անցեալ ունեցող կազմակերպութիւն մըն են եւ ունին 1500 հետեւորդներ: Անոնք իրենց կրօնքը կը քարոզեն 527 էջանոց «Ուխտագիրք»ի միջոցաւ: «Պետութիւնը թէեւ չի ճնշեր մեր վրայ, բայց ուրախ ալ չէ մեզմով» բացատրութիւնով կը ներկայացնէ Հայաստանի Հանրապետութենէ ներս այս աղանդին դիրքը:

21 Մարտ թուականը սուրբ օր է հեթանոսներու համար: Անոնք այդ օր կը մերժեն աշխատիլ եւ օրը կը ձօնեն իրենց սրբութիւններու յիշատակման:

Անշուշտ որ հետաքրքրական է նախապէս միայն Գառնիի տաճարին հանդիպած դրուագներուն ականատես ըլլալ նաեւ Նէմրութի լերան վրայ: Հայրապետեան մեզ կը վստահեցնէ, թէ յաջորդ տարիներուն աւելի բազմանդամ խումբերով կ՚իրականացնեն այս ուխտագնացութիւնն ու ծիսակատարութիւնը:

ԲԱՌԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՇԽԱՐՀԸ 123

ՆՈՐԱՅՐ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ
ndaduryan@agbumhs.org

ԿԱՆԹԵՂ

Երկնի անթիւ աստղերէն մերն է միայն անիկա,
Ամէն գիշեր վերը, հո՛ն Արագածի գլխուն վրայ
Ան կը շողայ առանձին, այնքան անջատ միւսներէն,
Որ ուրիշ ձեռք մը կարծես զանի վառեց գաղտնօրէն:

Այս քառեակով կը սկսի Վահան Թէքէեանի «Լուսաւորչի Կանթեղը» բանաստեղծութիւնը, որ հիմնուած է հայկական նոյնանուն աւանդավէպին վրայ: Ըստ այս հնամեայ աւանդութեան, հայոց հաւատքի կանթեղը Արագածի վրայ դրուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ձեռքով ու Սուրբի ջինջ արցունքով եւ աղօթքով ալ կը մնայ վառ: Կանթեղը կը տեսնեն միայն անոնք, որոնք կը հաւատան անոր:

Կանթեղին պատմութիւնը զուտ հայկական է, բայց ըստ ստուգաբանութեան, ո՛չ ինքը՝ «կանթեղ» բառը:

«Կանթեղ»ը միջազգային բառ է. Հին աշխարհի գրեթէ բոլոր լեզուներուն մէջ -ձայնային աննշմարելի փոփոխութիւններով- տեղ գտած է ան. լատիներէն եւ իտալերէն caldela, ասորերէն՝ գանտիլա, արաբերէն եւ թրքերէն՝ գանտիլ, վրացերէն՝ գանդելի, ռուսերէն՝ գանտիլօ, ֆրանսերէն՝ chandelle: Ֆրանսացիներուն աշտանակ, մոմակալ նշանակող candleabre բառը ծնունդ տուած է անգլիացիներու chandelier բառին, որ ջահն է: Անգլիացիները ունին նաեւ candle բառը՝ մոմ, ճրագ:

«Կանթեղ»ը Ե. դարուն արդէն մտած էր հայերէնի մէջ: Մեր հին մատենագրութեան՝ Կորիւնի, Ագաթանգեղոսի եւ Փարպեցիի մօտ ունինք «կանթեղաբորբոք», «կանթեղակիր» եւ «կանթեղաւոր» բառերը: Հայ եկեղեցւոյ մէջ կանթեղները վառած ենք սրբապատկերներու դիմաց, ինչպէս նաեւ տաճարը լուսաւորելու նպատակով: Յախճապակի, ապակի, պղինձ, երկաթ ու արծաթ կանթեղներ յայտնաբերուած են Անիի, Գառնիի, Դուինի եւ այլ բնակավայրերու մէջ կատարուած պեղումներու ժամանակ: Հր. Աճառեանի վկայութեամբ Թիֆլիսի հայերը կանթեղին կ՚ըսէին «կանթիղ», իսկ ալաշկերտցիներն ու մշեցիները՝ «կանտեղ»:

Վերոյիշեալ բառերը փոխառութիւններ են յունարէն գանտիլա (κανδηλα) բառէն՝ կանթեղ, ջահ, կախուած ճրագ: Ստուգաբանական բառարաններ մեզի կը յիշեցնեն նաեւ, թէ հին յոյները փայտածուխին կ՚ըսէին «գանտարոս»: Բոլորին ծնունդ տուած է լատիներու candere բայը, որ կը նշանակէ շողալ, փայլիլ, ցոլալ: Այս վերջինը ունի հնդեւրոպական արմատ. «kand»: Այս արմատէն սեռած են սանսկրիտ «գանտրա» (փայլ), հայերէն «խանդ», «շանթ» եւ «խանձել» (այրել, մրկել) բառերը: «Խանդ»ը եղած է պտղաբեր արմատ ու մեր լեզուն հարստացուցած է բազմաթիւ բարդ բառերով. խանդակաթ, խանդաղատիլ, խանդաղատանք, խանդոտ, եւ այլն:

1902 թուականն է: «Կանթեղ»ի աւանդավէպը խանդավառած ըլլալ կ՚երեւի նաեւ Ամենայն Հայոց Բանաստեղծը: Այդ տարին, Յովհաննէս Թումանեան մեծ հեքիաթասացին քնարերգակ գրիչին տակ, իւրայատուկ ձեւով կը հնչէ «Լուսաւորչի Կանթեղը»ն.

Կէս գիշերին կանթեղը վառ, կախ է ընկած երկընքից,
Լուսաւորչի կանթեղն անմար, հայոց մըթնած երկընքից:
...
Կախ է ընկած առանց պարան, Արագածի կատարին,
Ու սեղանից հըսկայական, լոյս է տալիս աշխարհին: